

GLAS

SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE

L. XIII. 5

VOCERO DE LA CULTURA ESLOVENA

31. 3. 1966

NACIONALNI SPORI V "SOCIALISTIČNI" JUGOSLAVIJI

F. D.

Ni še tako dolgo, ko je bilo nacionalno vprašanje v „socialistični“ Jugoslaviji nedotakljiv tabu. S prav fetišističnim kultom marksistov do svojih „znanstvenih“ rešitev so slavili pseudofederalistično formulo „bratstva in edinstva“. Toda realnost je bila tudi to pot močnejša kot marksizem. Obstoj trenj med narodi v Jugoslaviji je moral priznati zadnji partijski kongres. Hotel je preprečiti razširjanje narodnih sporov, posebno v partiji sami. Več dogodkov iz zadnjega časa kaže, da mu to ni uspelo.

Konec decembra 1965 si je dalo „Udruženje“ jugoslovanskih pisateljev po dolgih bučnih in ostrih debatah nova pravila. Stara so oila pravi centralistični vzorec, ki je omogočil, da se je na sedežu v Belgradu izcimila tipična „birokratična skupina“ s težnjami po srbski hegemoniji. „Reformisti“ so terjali, da se tudi v društvu pisateljev izvede decentralizacija, ki je danes modno geslo v Jugoslaviji. Po novih pravilih bi postalo „Udruženje“ zveza republiških pisateljskih društev.

Kljub temu, da so prizadevniki za nove statute poudarjali, da se nočejo „izolirati“ in da ne goje protijugoslovanskih čustev — dejansko tudi novi statuti niso v skladu s principom narodnih literatur — so velikosrbsko usmerjeni nasprotniki reorganizacije reagirali z neverjetno nasilnostjo. Borislav Mihačević-Mihić, ki je precej znan literarni kritik v Belgradu, je trdil, da so nova pravila „prvi konfederalni akt“, ki ga je sprejela kakšna družbena organizacija, tako pa v nasprotju z načeli ustave, ker je Jugoslavija federativna država. Srb Živan Milisavac in Črnogorec Dušan Džurović sta jurišala na „dokument“, ki je v vseh ozirih pomanjkljiv, ki bi se ga sploh ne smelo predložiti kongresu.

V vihnem ozračju se je zgodilo več incidentov. Nekateri delegati so treskali z vrati in odhajali iz dvorane, drugi kričali, se krohotali, zasmehovali, zmerjali. Vito Marković, mladi pisatelj iz Šabca z beatlesko frizuro, je vpil: „Vi ste čisto navaden duhovni plankton. Pazite, ta pes zgodovine vas bo nekoč oklal za vse, kar ste naredili danes! Reklo se bo, da so vaš načrt pravil narezali mesarji. Laž se je vgnezdila med vami kot kuga.“

V začetku februarja je NIN, zelo razširjeni belgrajski tednik, prinesel članek glavnega tajnika Socialistične zveze Milentija Popovića, ki je hotel spomniti na stališče „voditeljev“. Trdil je: Jugoslovanstvo, teorija, ki je bila formulirana v 19. in v začetku 20. stoletja, ki naj bi bili po njej južni Slovani veje enega in istega ljudstva, ni bilo nikdar sprejeto od marksistov. Zanje so Južni Slovani različna ljudstva. Jugoslovanstvo je bila ideologija centralizma in kralja Aleksandra. Sedanja ustava, ki vsakemu ljudstvu daje lastno republiko, to ideologijo obsoja. V času, ko se vedno bolj razširjajo narodni spori, se je tega dejstva treba zavedati. Nato je Milentije Popović odrekel znanstveno vrednost mnenju nekaterih zgodovinarjev, ki sicer pripuščajo več narodnosti Južnih Slovanov, ki pa menijo, da bo sčasoma pojem naroda zastarel in da bo nekega dne razvoj pripeljal do „jugoslovanske družbe“.

Tako mu je v nedeljo 13. februarja odgovoril Kardeljev učenec, direktor sarajevskega inštituta za zgodovino delavskega gibanja, Enver Redžić s pravi pravcati zagovorom jugoslovanstva. Redžiću velja jugoslovanstvo za progresivno idejo v zgodovini bojev južnoslovanskega delavskega razreda. Brani se, da ni nezdružljivo z decentralizacijo in samoupravljanjem. Redžić, ki je vpliven ideolog bosanskih komunistov, sprašuje člana politbiroja: „Ali ni nekaj absurdnega, biti v Jugoslaviji proti jugoslovanstvu?“

Seja centralnega odbora Zveze komunistov Jugoslavije, ki se je začela 26. februarja, je bila sklicana predvsem zaradi gospodarskega položaja. Ker pa je vprašanje investicij eden najbolj pekočih vzrokov trenj med narodi v Jugoslaviji, so morali „voditelji“ spet katero reči tudi o pookitnjah nacionalizma.

Konec svojega razlaganja je Tito napadel nekatere pisatelje in zgodovinarje, ki s svojimi spisi „zastrupljajo“ odnose med ljudstvi Jugoslavije. Vse prepogostokrat se vračajo v preteklost, prikazujejo zgodovino na kriv način, kdaj slavijo kot velikane osebe, ki so bile samo „pigmeji“. V tisku in revijah je brati ideje, „ki nimajo nič skupnega z našim gledanjem na reči“. Boj zoper deviacionizem ni dovolj energičen. „Naša budnost je popustila. Ne smemo do-

„NO, DALEČ JE DO TEGA...“

...„Zaničujete me po pravici: jaz sem nesrečen človek. Kdor je danes nesrečen, je zaničevanja vreden. Treba je samo pripogniti koleno, samo sladko smehljati se je treba... nič drugega! In ničesar ne sme človek videti in ničesar si ne sme želeči... Ali jaz vidim, kako grmi vse skupaj navdol, v neskončno blato, jaz vidim, da so nam laži in fraze vzele še tisto malo, kar smo imeli dobrega in krepega v sebi! Kdor bi gledal to življenje od daleč, bi se mu smejal; kdor ga mora živeti in je pošten, je najbolje, da se obesi... Ničesar si ne sme človek želeči, ničesar želeči!... Ali jaz bi rad gledal ljudi, ki bi pljuvali pod mizo, preden bi izgovorili eno tistih fraz, od katerih zdaj živimo in ki so cilj in konec našega neumnega in brezpomembnega delovanja... In to bi vendar ne bilo težko, ne bi bilo tako težko... Samo oči bi bilo treba odpreti... Nič drugega bi ne bilo treba: — samo oči odpreti, dokler jih prah popolnoma ne zapraši... Zrak bi se razčistil, in mi vsi bi dihalo... No, daleč je do tega...“

Ivan Cankar:
Za narodov blagor,
str. 117-118

JUBILEJNA ZBIRKA

iz leta 1964 ob desetletnici Slovenske kulturne akcije se sedaj zaključuje z razpošiljanjem umetniške Ivana Bukovca „Pričevanje“ kot naša zahvala darovalcem za velikodušno in plemenito darilo. Če kdo ni prejel (zlasti zaradi neurejenih razmer na pošti), naj nam sporoči. Slika je opremljena s številko izdelka in številko vpisa v seznam darovalcev.

Brž ko bodo razmere na pošti urejene, bomo začeli razpošiljati nove izdaje naše knjižne zbirke, Ivana Hribovske pesniško novost: PESEM NAJ ZAPOJEM... Tako je naša založba že izpolnila polovico obveznosti devetega letnika; kmalu bo sledil tretji del Mauserjevega romana LJUDJE POD BIČEM ter nato MEDDOBJE, IX, 4-6. Vse naročnike lepo prosimo, da bi čimprej poravnali naročnino, da bomo mogli kriti vse obveznosti. Za nagel odmev naši prošnji bomo vsem zelo hvaležni.

GLAS prihaja med naročnike in prijatelje v novi obliki in večjem obsegu. Povsod poudarjajo izrednost vsebine in visoko raven informiranosti. Za naročnike je vključen v naročnino, vse druge pa, ki prejema list tudi že dolga leta, pa lepo vabimo za vpis med redne naročnike ali za dar, da bo z njihovim prispevkom v tiskovni sklad naš list tudi njihov GLAS.

CORREO ARGENTINO SUC. 6	TARIFA REDUCIDA
	CONCESION 6228 R. P. I. 847847

— Po podpisu pogodbe „modus vivendi“ med madžarsko vlado in Vatikanom je madžarski episkopat prevzel v Rimu Madžarski pontifikalni institut, kar pomeni, da bi mogli poslej v Institutu študirati samo kandidati, ki bi jih madžarski škofje poslali v zavod po predhodni odobritvi vlade v Budimpešti. Ker je jasno, da mora episkopat v komunističnih državah vse izvajati pod kontrolo in po ukazih vladajočega komunističnega režima, so madžarski emigranti sklenili, da bodo v Rimu zgradili lastni teološki zavod za tiste kandidate, ki svojih študij nočejo opravljati v zavodu pod kontrolo komunističnega režima. Londonski „Tablet“ poroča dne 26. februarja, da so se priprave za gradnjo že začele, in bodo poleg študijskih naprav v poslopju opremili tudi sobe za madžarske romarje, ki prihajajo v Rim, sob bo okrog šestdeset. Upajo, da bodo z deli končali sredi 1967. Celotno vsoto za novo poslopje je darovala in prevzela tudi prve stroške ureditve vseh prostorov Madžarka, ki živi v emigraciji. Tako je madžarska emigracija ohranila možnost prisotnosti za pravo Madžarsko v okviru Cerkve.

— Rahela Mussolini, vdova ustanovitelja fašizma Benita Mussolinija, je vložila tožbo pri sodišču proti ameriški vladi. Zahteva, da ji vrnejo možgane njenega pokojnega moža. Leta 1945 so se Amerikanci polastili njegovih možganov po obdukciji v Milanu in jih za znanstveno preiskavo prenesli v bolnišnico sv. Elizabete v Washingtonu. Toda od tam so potem kmalu izginili in so jih potem spet našli v neki vojaški bolnišnici. Vlada v Washingtonu je na vrnitev že pristala, vojno poveljstvo pa se protivi, češ da bi jih hotelo spraviti v nek vojaški muzej kot vojno trofejo. Toda medtem je vdova obiskal svetnik ameriške ambasade in ji v Forliju izročil posodico z možgani.

— Graham Greene je izdal novo delo. Evropska književnost ga sprejema in obdaja s tolikšnim slovesom, da izhaja njegove knjige hkrati v izvirniku in tudi že v francoščini. Francoski prevod nosi naslov: Les Comédiens. Pri tem ostaja zvest vodilnemu problemu: suče se okoli katolicizma in ne more mimo junaka, ki je bil v mladosti zgleden učenec v jezuitskem zavodu in imel poklic za duhovnika, pa ga borba s problemi življenja zaplete v mrežo, iz katere se potem trga s prijemi, ki dajejo slutiti, kakor da bi bile v njem silnice, boljše in močnejše od običajnega, vsakodnevnega katolicizma. Junaka privede do praga svetništva in če se potem v to ne izprevrže, je krivo lastno žrtvovanje samega sebe v ponižnosti brez dna. Ker pa je Greene prepojen z dnevno pogojenostjo in je poln skepse do ameriške oblike boja proti komunizmu, zapleta svoje junake v najhujše konflikte z vestjo in stvarnostjo. Tako se roman končuje v problematični misli: prepričan komunistični revolucionar pred usmrtnico piše svojemu prijatelju z drugega brega — katoliku: „Mi katoliki in komunisti smo pravi humanisti... Vi in jaz sva humanista. Katoliki in komunisti so zagrešili mnogo zločinov, vendar se oboji vsaj niso izključili iz človeške družbe, tako kakor je... Ko odhajam v smrt, vas rotim: ne zapustite svoje katoliške vere, če pa boste že kdaj v stiski in boste omahovali, ne zapustite je nikdar popolnoma...“

ANDREJ SINJAVSKI: „LJUBIMOV“

Sinjavski je začel sodelovati na zahodu v letu 1959, in sicer v pariški reviji „Esprit“; njen ustanovitelj je bil pokojni Emanuel Mauner (in se je z njim v zvezi začelo govoriti o novi struji: personalizem). Sledili so še drugi članki, eseji in črtice, ki jih je zbral v knjigi z naslovom „Verglas“ (francoski naslov), medtem pa je v Moskvi postajal vodilni literarni kritik pri osrednji reviji „Novy mir“, kjer se je skupno s Twardovskim boril za svobodo misli in besede v literaturi; največ je pisal o Pasternaku in Ani Ahmatovi in prav s svojimi esejmi dosegel, da sta oba danes med rusko mladino najbolj popularna.

Roman „Ljubimov“ je zgodba o ruskem mestecu, „ki se po svoji starodavnosti ne sme nič poniževati pred Moskvijo, kajti samo slučaj usode je hotel, da se ni moglo vriniti v ospredje“, pravi pisatelj. Ker je mesto proletarsko napredno in zavedno, se je delavcu Tihomiru prigodilo, da ga je obsijala milost čarovništva in s pomočjo raznih čarovnij se je polastil mesta glavnega tajnika partije in postal poglavar, vladar mesta. Prvo njegovo dejanje pa je bilo, da je proglasil mesto Ljubimov za svobodno in neodvisno in ga ubranil pred vsemi napadi od zunaj. Toda nekega dne je opazil, da ga moč čarovništva zapuša — ali pa, kar bi moglo biti še bolj v skladu z ruskim značajem: vladanje in politika se mu zazdita nekaj smešnega, vredno prezira in zato se umakne v svoje, notranje zatišje. Roman je izšel pravkar v Parizu.

Pariška kritika je navdušena nad delom in poudarja glavno prednost: avtor je čas preteklosti in sedanjosti izenačil — skozi pripovedovanje veje domotožje po času devetnajstega stoletja, to se pravi, dobe pred prvo svetovno vojno, ki je pa ni poznal, ker se je rodil po letu 1920, torej pod komunizmom in pa beg v fantastiko in metamorfozo, ker se samo tam danes človek v Rusiji more čutiti srečnega pod komunizmom. Tihomir zato spreminja svoje občane v lisice, vrane, kolesarjevo kolo; voda bližnje reke se spremeni v šampanje in ko na mitingu Tihomir kot mestni diktator odgovarja delavcem, jim pravi: „Kakor sem vam že večkrat povedal: spominjajte se, da vas na delo nikdo ne sili. Rekli ste, da hočete delovni načrt preseči za 200 odstotkov. Kar dajte, kar dajte! In nič manj, nič manj. Naj se vaša prsa napno do zadnjih vlaken, zadnje mišice in vaša telesa naj postanejo neutrudljiva...“

Pri komentiranju takih in podobnih misli poudarja kritiki, da verjetno Sovjetska zveza ni rodila satirke, ki bi bil podoben Zoščenko in ga še presegel. Sinjavski — Terz ima tudi svoje pojme o socialistični stvarnosti, edini dovoljeni literarni teoriji v kom. državah. „Socialistična stvarnost se je rodila v osemnajstem stoletju, ko je država bila vsemogočna in je mislila, da ima Boga na svoji strani.“ Devetnajsto stoletje je potem postalo liberalno, brezbožno in tisti čas je mehak in v literaturi prevladuje melanholičen, ženski element. „Pisatelji so v tistem času iskali Boga, kar potrjuje mojo sodbo, da Boga niso poznali.“ Zato se Sinjavski v tem delu odločno upira Čehovu in njegovim vplivom in po lastni zatrditvi zato piše literaturo, da bi današnji sovjetski stvarnosti strgal krinko z obraza. Tudi odklanja sleherni konformizem, zlasti ideološko koeksistenčnost in piše ostro, da bi s tem res vznemiril vest svojih brancev. Njegovo pisanje pa ni protidržavno in ni hotel prekiniti z družbo. Če odklanja skozi satiro sodobnega sovjetskega človeka, stremi pri tem za tem, da bi nakazal temelje za bodočega človeka XXI. stoletja.

Ali bi ga ljudje v Sovjetski zvezi razumeli, če bi satira izšla v Moskvi? „Izvestja“ so med razpravo poročale, da je Sinjavski dejal sodnikom: „Pisal sem in pišem, da bi pomagal ljudem, ki so v duhovni stiski, in da so se navzoči zasmeli. Toda naslednji dan je isti list objavil izjavo Sinjavskega na istem procesu, da je od leta 1956 naprej dajal svoje spise v pregled pisateljem — prijateljem, pa mu niso kritizirali nazorov, ampak ga opozarjali samo na stilistične napake ali nerazumljive prehode. Torej so že od tedaj v Rusiji pisatelji, ki isto mislijo kot Sinjavski, je list moral pripisati... Pariški kritik Bernard Féron zaključuje svoje misli ob knjigi: „Ali ne slišimo iz Ljubimova že glasov o sovjetski Rusiji, kakor bo jutri...“ (Le Monde, 6. marca 1966)

pustiti, da bi komunisti padli v blato šovinizma. Te baže pojavom moramo postaviti nasproti moč naše ideologije in se ne smemo lotevati administrativnih ukrepov.“

Tudi Ranković se je ubadal z „analizo“ pojavov nacionalizma in šovinizma in je dokazoval, da je „izgradnja“, socialističnih odnosov“ in samoupravljalnega sistema najboljša pot k dokončni odstranitvi teh pojavov. Postavil je pravilo, da mora komunist pobijati nacionalizem najprej in predvsem v svoji lastni republiki. Omejil se je nato na Srbijo in zartdil, da bo boj srbskih komunistov zoper pojave nacionalizma zelo olajšal delo kumnistov v drugih republikah. To pa zato, ker so Srbi najbolj številni in imajo zato večje odgovornosti v „pravilnem razvijanju nacionalnih odnosov“. Vendar so komunisti, ki se tega ne zavedajo, je sklenil policijski minister belgrajske vlade.

Prav lahko si je misliti, kako bodo sedaj slovenski komunisti šli v boj zoper „pojave nacionalizma“ v Sloveniji...

Zadnji dogodki kažejo ne samo to, da je marksistična doktrina spričo dejstva narodov v Jugoslaviji odpovedala, temveč tudi to, da nacionalno vprašanje povzroča huda nesoglasja v partiji sami, celo v vodilni plasti. To ni samo jugoslovanski pojav. Nacionalni impulzi razjedajo ves socialistični blok, tako da se stari revolucionar Isaac Deustcher boji (v Le Nouvel Observateur, 23. II. 1966, str. 26-27) za usodo socialističnega gibanja, če se ne bo „prerodilo“ v internacionalizmu. Toda to so skrbni socialistov.

Slovence briga predvsem dejstvo, da v dvajsetih letih „federalizma“ v Jugoslaviji hegemonistične težnje velesrbstva (alias jugoslovenstva) niso prav nič izgubile svoje silovitosti. Postavlja se vprašanje, ali je srbska politična psihologija sploh možna realizirati pojem federacije.

Pogosti pozivi komunističnih voditeljev katoličanom v Italiji k dialogu so vzvrščili v dveh govorih tajnika italijanske kom. partije na XI. kongresu KPI, konec januarja v Rimu. Luigi Longo, sedaj dokončno potrjeni Togliattijev naslednik, ni samo hvalil „novih orientacij katoliške cerkve“, ampak je hotel te po svoje tolmačene orientacije tudi izkoristiti in je zato podal celo izjavo: „Očitno je, da smo za dejansko in absolutno laično državo, da smo zoper konfesionalno državo, da smo celo zoper državni ateizem“, potem ko je trdil: „Mi vnovič poudarimo, da smo za absolutno spoštovanje svobode religije, svobode vesti, za verne in za neverne, za kristjane in ne kristjane.“ Poglavitni komunistični teoretik dialoga, rimski profesor Lucio Lombardo Radice je Longovo poročilo 28. januarja imenoval na kongresu „pametno in vzvišeno sintezo“, zamolčal pa opombo, ki jo je k Longovim tezam pristavil Osservatore Romano.

Člani partije, ki so bili vzgajani v duhu Marxove enačbe „vera je opij za ljudstvo“, so presenečeni. V uredništvo partijskega glasila „Unita“ prihajajo vprašanja in prošnje za razlago. Seveda mora biti „Unita“ previdna. Govoriti je treba tako, da bodo zadovoljni partijci in naivni katoličani hkrati.

Lombardo Radice uči: „Ne spreminja se marksizem, temveč katolicizem. Celo: katolicizem se obnavlja pod poživljajočim sunkom marksizma.“ Ena izmed neizmernih sprememb je opustitev in kritika triumfalističnega gledanja na zgodovino, ki je bila doslej pojmovana kot vrsta zmagovalnih cerkev, ki se nikoli ne zmoti. Opustitev triumfalizma: radikalna kritika temporalizma in Konstantinovega duha, se pravi „vere kot orodja vlade“ privilegiranih slojev. To vključuje, vsaj logično, kritiko religiozne opredelitve socialnih in političnih vredb: kristjani morajo voliti svoje odločitve kot svobodni državljani, brez kakršne koli konfesionalne prisilovitve. Iz te svoje „teologije“ Lombardo Radice hitro sklepa: Nimajo prav „stari klerikalci“, ki trdijo, da „stališča Komunistične partije Italije o religiozni vesti, o religiozni svobodi, o laičnosti socialistične države niso iskrena“, niso resnični, ko govorijo o „neomajni protiverški in religiozi preganjanju“ komunističnih voditeljev. Katoličani morajo partiji zaupati in prispevati k uresničitvi procesa napredovanja k novi družbi „utemeljeni na odpravi vsakršnega izkoriščanja dela, na socialni enakosti, na mnogoterem svobodnem razvoju človeške osebe.“ (Kakor v ZSSR?)

To je ponujeno katoličanom. Seveda si rimski profesor zelo simplisticčno predstavlja navzočnost cerkve v moderni družbi — to je pač nastopek njegovih marksističnih kategorij — tudi o zgodovini cerkvene navzočnosti v svetu ima docela neobjektivne predstave. Koliko pa velja ponudba katoličanom, najbolj pokaže tisto, kar ponuja „Unita“ partijcem. Tem je treba povedati, da je operacija dialog vsa v korist komunistične stvari: „Dobro se je treba zavedati, da biti revolucionar ne pomeni po izboru izbrati skupino čistih revolucionarjev, popolnih marksistov in nezmotnih doktrinarjev, temveč pomeni znati individualno določiti vse sile, ki so potrebne za izvrševanje revolucionarnega predrugačenja in nanje vplivati tako, da se zedinjene gibajo.“ Po starem: cilj posvečuje sredstva, tudi kadar je sredstvo začasen dialog s katoličani. Dialog oblika ljudske fronte.

Longove trditve, ki naj bi bile podlaga dialogu, bi imele šele tedaj kaj pomena in vrednosti, če jih bodo sprejeli tam, kjer so komunisti na vladi. Sicer pa komunistična dialektika trdi, da v sovjetski Rusiji vlada svoboda vesti. Svoboda vesti more tedaj po komunističnih pojmihi očitno koeksistirati z zatrtjem svobode vesti.

Tisk komunističnega bloka v svojih poročilih o enajstem italijanskem kongresu ni dajal poudarka Longovim „cerkveno-političnim“ zatrdilom. Ima jih za „notranjo italijansko zadevo“.

Longo — seveda svojevoljno — sklepa, da „popolna neodvisnost cerkve od vsakega političnega sistema“ vklepa „kritiko principa o politični edinstvi katoličanov in celo kritiko pojma katoliške stranke.“ Tu najbolj prijemljivo pokaže sam namen svojih zagotovil. Spraviti s poti krščansko demokratično stranko, ki je najhujša ovira za prigrabitve oblasti po partiji. „Democrazia cristiana“ je to povabilo tudi tako umela in vsaj enkrat strnila svoje vrste.

Iz komunističnih držav se je samo zagrebški radio oglasil k Longovim trditvam, ki jih imenuje „odkrito izjavo velikega pomena.“ Tudi jugoslovanska partija ima — tudi iz notranje-političnih razlogov (nacionalna trenja) — svojo operacijo „dialog“, rada bi jo izpeljala posebno med zdomci. Kako „dialogizira“ s katoličani doma, je pokazalo njeno ravnanje ob zadnjem pastirskem listu episkopata Jugoslavije, zlasti v Sloveniji.

Komunizem je sprevrgel tudi pojem dialoga z neko dialektiko, ki mu je pravi „instrument za prigrabljanje ali pa za ohranjanje vladanja“, ki je v bistvu le poabsolutna taktika v strategiji boja za oblast.

—Značaj našega časa bi mogla podati tudi knjiga, ki jo je napisal francoski jezuit Georges Cruchon, profesor na Gregorijanski univerzi v Rimu. Nemški prevod nosi naslov Einführung in die dynamische Psychologie. Obsega 318 str. Johannes Michael Hollenbach SJ pa je izdal knjigo „Menschenwerdung des Geistes“ (Christus und die pluralistische Gesellschaft), 288 str.; „Der Mensch als Entwurf“ (Seinsgesamtheit Erziehung in technisierter Welt). 500 str.; „Der Mensch der Zukunft“ (Anthropologische Besinnung in der Weltwende) 452 str.;

„Christliche Tiefenerziehung“, 318 str. Strokovna nemška kritika poudarja, da bodo Hollenbachova dela ostala stalni temelji krščanske pedagogije.

— Pisateljica Rut Andreas - Friedrich je napisala delo „Schauplatz Berlin — bojišče Berlin“, kmalu nato pa je knjiga izšla v francoskem prevodu pri založbi Flammarion v Parizu, kjer so ji dali naslov: „Nemka v boju proti Hitlerju“. Vsebinska pa je nespremenjen dnevnik bivše berlinske upornice iz časov 1938 — 1945.

— Tržaška „MLADIKA“ (X, 1) je objavila članek: „Resnica iz tujih ust“. Pisek poroča, kaj je italijanski Readers Digest (v Argentini mu je ime Seleccion) v poglavju, kjer ima koristne podatke, napisal o Jugoslaviji: „in smo brali: uradni jezik: srbohrvaški. Drugi jeziki, ki se tudi govorijo: slovenski, makedonski, italijanski.“ Pozabili so seveda na albanskega, turškega in madžarskega, ker obstajajo v Jugoslaviji tudi te manjšine (torej so Slovenci v Jugoslaviji narodna manjšina — op. ur.) Ni znano, ali so ti podatki uradni, vsekakor pa odgovarjajo dejanskemu stanju. In izraz tega dejanskega stanja so tudi zaskrbljena pisma bravcev v ljubljanskem „Delu“, o vlogi, v katero je odrinjena slovensčina celo v Sloveniji sami in predrzni nastopi južnjakov v Ljubljani, ki zahtevajo, da se z njimi govori „po naški“, to je po srbsko, kot se pritožuje Božidar Borko v „Sodobnosti“ (njegov članek je v ponatisu izšel v Glasu, XIII, 1-2). Oficir „jugoslovanske narodne armije“ je hotel po nekem drugem poročilu pred kratkim terorizirati v neki veliki ljubljanski trgovini prodajalco, ki ni hotela z njim govoriti „po naški“. Odgovorila mu je mirno, da je treba v Ljubljani reči po slovensko „po naše“, ker smo pač v Sloveniji. Ker tudi od drugih prodajalcev ni dosegel, da bi z njim govorili „po naški“, je zahteval „direktora“ in ko se nikdo potem zanj ni zmenil, je po četrtturnem čakanju poparjen odšel.

Sredi februarja 1966 je eden vodilnih slovenskih intelektualcev v Ljubljani dejal: „Germanizacija nas ni uničila, uničila nas bo srbizacija.“ „Svobodna Slovenija“ v Buenos Airesu pa je „Iz pisma iz Avstrije“ v prvi polovici marca 1966 objavila tudi stavek, „da se zaradi navala Bosancev in južnjakov v Maribor danes tam sliši na ulici manj slovensčine kot pa pod pokojno nemško avstrogrško monarhijo.“

—Roland Petit je v pariškem gledališču Champs Elysees priredil večer svojih novih baletnih kreacij. Mimo je dobila Sergija Lifarja in je Roland Petit sedaj predstavnik sodobne plesne umetnosti v Franciji. Ko je pred leti začel, je bila članica njegove skupine in glavna plesalka Veronika Mlakarjeva. Tokrat je za premiero vladalo izredno zanimanje — gledališče je bilo polno, dasi so bile vstopnice po 250 NF (okrog 13.000 pesov). Kritiki so uvodoma najbolj jeze na pariško publiko, ki je prihajala z zamudo in so zato zapisali, da je pariško občinstvo trenutno najbolj nevzgojeno na svetu... Povsod pa je bila vidna precejšnja nervoza, ker so vsi čakali, kakšen bo izid. Toda že po prvih nastopih glavnega plesalca Tinquelyja je bilo jasno, da je Roland Petit prodrl vnovič s kreacijami na besedilo po Meterlincku: Slavospjev blaznosti je balet, ki ga povezuje v ples devet točk; dokazale pa so, da so pa res izredno „pametne“. Kritik Olivier Merlin je navdušeno zaključil (Le Monde, 28. marca): Balet L'Eloge de la Folie je spet baletna kompozicija, ki je Petit ustvarila mednarodni baletni bestseller. Vsekakor je ta kompozicija mnogo bolj izvirna, kot pa njegova nedavna kreacija Notre Dame de Paris, in je zanj tedaj pisatelj in de Gaullov kulturni minister André Malraux terjal, da je morala biti prva izvedba v Veliki operi, uradnem francoskem središču glasbene umetnosti.

— ZA TISKOVNI SKLAD GLASA so darovali: č. g. Jože Mejač, Kanada, 800 pesov; č. g. Boris Koman, Mar del Plata, 600 pesov; gđe. Nadislava Laharnar, Entre Ríos, 500 pesov; g. Jože Čampa, Slovenska vas, 200 pesov; Baragovo misijonišče Slovenska vas, 1.000 pesov; g. Franček Jager, Slovenska vas, 100 pesov; g. Franci Sušnik, Slovenska vas, 250 pesov; č. g. Mirko Grbec, Slovenska vas, 300 pesov; ga. Frančiška Reja, Moron, 100 pesov; g. prof. Franc Novak, Cinco Saltos, 500 pesov; g. Jakob Pavlovčič, San Martín, 1.000 pesov; g. Franček Breznikar, Ramos Mejía, 100 pesov. — Vsem se najlepše zahvaljujemo!

— Tito je na seji centralnega komiteja jugokompartije v sklepnem govoru zatrdil, da je sovražni razred še vedno fizično navzočen v Jugoslaviji tudi zato, „ker sta kapitalizem in imperializem v polni ofenzivi, da si spet osvojita svoje položaje“. Nato je izjavil: „Mi se nismo približali in se ne bomo nikoli približali ideologiji zapada.“ Nasproti kritikom iz komunističnih držav se je izprsil: „Prihodnost bo pokazala, da se jugoslovanski komunisti niso nič spremenili.“ V Trstu so zadnje izjave „rukovodicev“ iz Beograda povzročile med katoliškimi kolaboracionisti precej negotovosti. Bolj sigurni so rimski, ki se tolažijo, da je Tito tako pač moral govoriti, kakor je rekel nekdo izmed očetov poskusa zanesti zmedo med slovenske katoličane v svobodnem svetu.

— Tržaška „MLADIKA“ je objavila poročilo o „MEDDOBJU“, 1-3, leto IX; podaja naslove vseh člankov in potem pravi: Ko človek prebira Meddobje, odkriva marsikaj novega iz naše kulturne in politične preteklosti, odpirajo se nam horizonti na oddaljene celine, odkrivamo, kako in kaj mislijo naši znanci... in vsem sodelavcem je v priznanje velika navezanost na slovenstvo, da kljub pomanjkanju virov razglablja o vprašanjih, o katerih niso doma dobivali odgovorov, čeprav je bilo na razpolago na pretek virov in literature.“ — Isti zvezek Mladike prinaša tudi novico, da mislijo v Trstu na izdajanje še dveh literarnih revij. (Poleg „Mostu“ in „Mladike“, op. ur.) Eno ustanavlja Boris Pahor, druga pa naj bi prišla izpod strehe komunističnega „Primorskega dnevnika“. Pisec poročila S. Daneu, študent univerze, sicer odklanja sleherni monopol nad literarnim ustvarjanjem, vendar se vprašuje, zakaj se Boris Pahor ne priključi „Mostu“? Pahor je v polemiki z Rebulo poudarjal, da bi Trst moral imeti še eno revijo s sklicevanjem na autohtonost in pri tem misli, da bi se okoli njegove revije zbrali predvsem Tržčani; vendar to sedaj ne drži, ker Pahor nabira sodelavce od Kopra do Ljubljane. — „Mladika“ je še pod zelo vidnim naslovom objavila izvlečke iz članka o kongresu PEN klubov na Bledu, ki ga je za švicarski tednik „Die Weltwoche“ napisal Lev Detela. Tam se avtor zelo razpisuje o krizi okoli „Perspektiv“, obsoja nasilje v domovini in z vsemi žarometi posveti na Edvarda Kocbeka, ki da na kongres ni bil niti povabljen. Ko se Lev Detela (ki uživa zaslobo tudi pri neuvidevnih emigrantih v Rimu) huduje na kulturne in literarne razmere v domovini, pa pozablja, da je v približno istem času sam napisal v melbournski „Vestnik“ strupen napad na pisatelja Narteja Velikonjo, ki je leta 1945 moral pasti pod streho komunistične justice, ker je branil svobodo misli in obsojal zločin. Detela se zgraža nad tem, da ni bil na blejski kongres povabljen noben slovenski pisatelj iz emigracije. Ali je mislil pri tem nase? Ali bi mar tja spadal potem, ko je napisal kup umazanije na mrtvega slovenskega pisarja.

Jure Vombergar:

PESEM NAJ ZAPOJEM...

(lesorez)

LITERARNI PROCES TUDI V NEMČIJI

Zelo bi se motili, če bi si mislili, da samo v komunističnih državah ni svoboda za literarno in umetnostno ustvarjanje. Komaj je bil mimo proces v Moskvi proti Sinjavskemu in Danijelu, pa se je že sprožila zelo napeta zadeva v Zahodni Nemčiji, kjer baje vlada popolna demokracija in oblasti torej ne bi smele posegati v svobodno polje znanosti, umetnosti in književnosti. Zadeva je tembolj zanimiva, gre za „dvojni boj med mrtvimi“, kakor je svoj protest proti odločitvi sodišča v Hamburgu naslovil Marcel Reich-Ranicki. Hanseatsko senatsko sodišče v Hamburgu je namreč prepovedalo založbi Nymphenburg razpečevanje knjige Klausa Manna „Mephisto“. Klaus Mann, sin Nobelovega nagajenca Thomasa Manna, je v juniju leta 1936 v Amsterdamu izdal delo „Mephisto“, kjer je v obliki romane satirično in pamfletsko obdelal kulturne razmere v Nemčiji od leta 1925 — 1933. Njegove sodbe so zelo osebne, ostre in strastne. Ponekod je delo zato šibko in umetnostno nezadostno; še bolj pa je trpelo na tem, da je bilo naperjeno v glavni proti njegovemu svaku Gustavu Gruendgensu, pač takrat najboljšemu v glavnem igravcu in režiserju, ki se je pa odločil za nadaljnje delovanje tudi pod Hitlerjevo diktaturo. Režimu je bilo njegovo sodelovanje tako zelo po godu, da so ga obsodili s častmi in mu kmalu — po nemški navadi — dali najvišji možni naslov. Postal je „Obergeneraldirektor des allgemeinen deutschen Theaterwesens“, česar njegov sorodnik Klaus ni mogel oprustiti; sam je živel v bedi v Švici, za Gruendgens pa je trdil, da se je sramotno prodal. Oče Thomas Mann, tudi v izgnanstvu, je man „Mephisto“ označil kot šibko umetniško delo, opravičeval pa ga je z zdravstvenim stanjem; in res je Klaus v letu 1949 izvršil samomor — v novih razmerah pač tudi ni znašel. Za Gruendgensu drži, da je bil kolaboracionist, ni pa nikoli postal član partije in kljub pritisku ni uprizoril nobenega dela nacističnega avtorja, pač pa je reševal mnogo nasprotnikov režima — književnikov. Nad komunističnim Ernstom Buschom je z osebno intervencijo preprečil izvršitev smrtne obsodbe. Vendar je bil v nacistični Nemčiji obupno sam: vse, kar je kaj veljalo, je odšlo v beg, stvo ali pa v — osamelost: Max Reinhardt, Elisabetha Bergner, Erwin Piscator, Alexander Moissi — le Gruendgens je ostal in rastel tako, da se mu je po letu 1945 priklanjal ves svet — v novih razmerah je postal nekronani vladar gledališke umetnosti v Zahodni Nemčiji. (V Ljubljani je okr. 1938 postal znan po filmu „A Man of No Importance“, drami Oscarja Wilda.)

Nemški literarni škandal okoli Klaus Manna je izbruhnil čisto po nepotrebnosti, bolje rečeno, zaradi pretiranega nemškega uradnega „šimla“. Še za Klausovega ljenja je „Mephisto“ izšel v Berlinu (sicer res v vzhodnem, to je komunističnem).

— Tržaški Novi list je pod zaglavjem Pisma uredništvu objavil dopis, kjer neki „Poslušalec“ kritizira oddaje radio Trst A, z naslovom „Ne vse, toda o vsem“. Pisec se vprašuje, zakaj je slovenski napovedovalec čisto netočno tolmačil nastanek Jugoslavije. Kritiki pravi, da je sestavek nekritičen in nezdgovinski, čisto v stilu nekdanjih karadordževičevskih čitank. Tako je pripovedoval, da je bilo vse slabo, kar so storili

nasprotniki Srbije, kar pa so storili srbske vlade ali srbski nacionalisti, bilo dobro. „V takem hvalisavem, netičnem tonu je bil prikazan npr. sajevski atentat na Vidov dan leta 1914, ki ni bil samo okruten, ker je postal žrtev tudi nedolžna ženska (prestolosllednika Ferdinanda žena) in mati, ampak tudi zločinsko nepremišljen, ker vrgel svet v svetovno vojno, ki je prislala zlasti nam Slovencem ogromno go-

obrazi in obzornja

telja — mučenca; podobno grdobijo bi težko našli v vsej slovenski literarni zgodovini.

— Radiotelevizija Beograd je v škandalozni tehnični izdelavi izdelala za „Mladinsko založbo“ v Ljubljani dve plošči Slovenskega okteta. Plošči sta že v prodaji v Sloveniji. Na eni strani je posnetih deset slovenskih narodnih pesmi, na drugi devet Gallusovih motetov in trije madrigali. Tako so v domovini končno slovenske založbe le začele izdajati slovenske plošče. (Tudi tu je zdomstvo domovino prehitelo...) Jugoton in Beogradska radiotelevizija, ki imata v SRJ tehnični monopol v produkciji plošč, slovenskih plošč nista marala zalagati. Ker v Ljubljani potrebne aparature ni, si je „Mladinska založba“ pomagala tako, da je petje Slovenskega okteta dala posneti na magnetofonski trak, v Beogradu pa so ga s tega prenesli na plošče. Trdijo, da so bili v Ljubljani narejeni trakovi tehnično popolni, toda Beograd ima svoja sodila za slovensko kulturo in se pri prenašanju na ploščo ni prav nič potrudil. Glasbeni kritik Primož Kuret po pravici imenuje tak način snemanja — ob današnji tako razviti tehniki — „skrajno žaljiv in nekulturn odnos do ansambla in kulture sploh“. Pravilno ob tem škandalu ugotavlja: „Danes je pravzaprav vsa slovenska kultura na usodni prelomnici, plošče so le njen odlomek“ (NR, dne 12. marca 1966).

— Na XXIII. kongresu sovjetske komunistične partije v Moskvi je letošnji Nobelov nagradenec Mihael Šolohov odobril obsodbo pisateljev Sinjavskega in Danijela in zahteval, da se pisatelji in umetniki ne smejo oddaljiti od delovanja partije, še manj pa ga smejo napadati na tak način, kakor sta to storila oba obsojena pisatelja. — Pred začetkom kongresa so pisatelji v Parizu — tudi nekateri komunistični, med njimi Louis Aragon in Garaudy — obsodili moskovski proces in mnogo pariških obtožb se je končavalo s pozivom in upanjem, da bo Nobelov nagradenec Šolohov povzdignil svoj glas v obrambo svobode umetniškega ustvarjanja. Lansko leto je prejel Nobelovo nagrado Sartre, a jo je odklonil, ker ni hotel biti „konformist“; letos pa je pred kralja v Stockholmu Šolohov prišel po nagrado (več desetstisoč dolarjev) osebno in se pri podeljevanju pojavil v najbolj burjuškem fraku in z belo kravato. Torej je v nasprotju s Sartrom že nastopil kot popolen burjujski konformist, kakor je sedaj na kongresu partije v Moskvi tudi pokazal, da je popolen leninovski konformist. Upajmo, da bodo pariški komentarji kmalu pojasnili, kaj je treba misliti o takih in podobnih koeksistenčnih konformistih, ki danes rasto kot gobe po dežju — vedno komunizmu v prid.

— Pariški „Le Monde“ je 16. marca objavil, kako se je pravzaprav vse začelo, kar se je potem zaključilo na moskovskem procesu proti književnikom Sinjavskemu in Danijelu. Že februarja 1959 je pariška revija „Esprit“ objavila esej o socialistični stvarnosti, kjer je nekdo s psevdonimom Abram Terz zapisal: „Ne vemo, kam gremo. Ker smo pa uvideli, da ne moremo ničesar storiti, smo sklenili zateči se v fantistiko in začeli smo pisati uganke in domneve. Upali smo, da bomo odkrili nekaj čudovitega. Vedeli smo pa takoj, da to ne bo socialistični realizem. Zato se sedaj osebno zatekam v fantistiko in začel sem pri groteski, ki naj razbije okvir vsiljene stvarnosti... Začutil sem, da sem na otoku sredi oceanov, čisto sam; če ne bi začel čarati, se ne bi rešil.“

**PROSIMO, PORAVNAJTE
NAROČNINO**

sicer v 60.000 izvodih in je bila knjiga v obeh Nemčijah v nekaj tednih razprodana. Gruendgens je nastopil na sodišču in hotel doseči zaplembo (kajti vsi so spoznali, da je Hoefgens — Mephito ravno on), a bi moral pred sodišče v vzhodni Berlin, kjer ne bi nič dosegel. Leta 1949 je Klaus odšel v smrt. Založba v Münchenu pa je že leta 1954 začela izdajati Zbrana dela Klause Manna in je tedaj „Mephisto“ izšel v prvi izdaji v 5.000 izvodih, toda kmalu je bil razprodan. sledila je druga izdaja v isti nakladi in napovedovala se je tretja, ko je Gruendgens dosegel „salomonsko rabsodbo“ pri sodišču v Hamburgu. Založba je prejela nalog, da morajo po knjigarnah „nastavljenci pri nakupu knjige „Mephisto“ občinstvo opozarjati, da navedbe o Hoefgenu — Mephistu (Gruendgenu)“ niso točne, tretjo že napovedano izdajo pa bi morala založba opremiti s posebnim vložkom, kjer bi bili popravki, kakor jih je želel slavni režiser. Ker založba na to ni pristala, tretja izdaja ni izšla.

Gruendgens je leta 1963 umrl in založba je mislila, da sedaj težav več ne bo; obenem je poteklo toliko časa, da je kazalo izdati novo serijo Klausovih izbranih del v sodobni opremi. Toda Gruendgens je pustil za seboj ljudi, ki so se odločili boriti se za njegovo „čast“. Ker ni imel otrok, je tožbo vložil njegov posinovljenec Gorki. Naklada je že natisnjena, toda sodišče v Hamburgu je s rabsodbo v marcu 1966 odredilo, da zaplembo cele zaloge „Mephista“. Sodišče spet ponavlja nevdržno stališče, da avtorji ne smejo svobodno obravnavati oseb in dogodkov v obliki satire ali pamfleta, „poleg tega pa je že vsem jasno, da je bil Gruendgens kot umetnik na višku časa in razmer“. Reich-Ranicki se zato uvodoma upravičeno vprašuje, zakaj bi torej moglo delo „Mephista“ škodovati, ko vendar vsa kulturna javnost že dobro ve, kaj je bilo bistvo Gruendgensove umetnosti, za osebne hibe pa se takrat in tudi danes ne more več nikdo zanimati, ko gre vendar za presojo vrednot, ki so bile nad hibami ali pa tako izrazite, da je umetnik zanje vedel in se z njimi boril... Ker pa je literarna kritika že ugotovila, da Klausovo delo ni pomembna umetnina, pač pa upravičena in zgodovinsko-kulturno umetna in koristna analiza tedanjega časa, zato bi delo smelo iziti — in sicer prav sedaj. Hamburško sodišče pa je spet v svoji modrosti in nelogiki šlo tako daleč, da je založbi svetovalo, da naj naklado zadrži in jo izroči v prodajo čez nekaj desetletij, ko prihodnje generacije več ne bodo jemale nekaterih navedb kot izbruh satire ali pamfleta proti Gruendgenu, ampak samo kot „kulturno-zgodovinski“ dokument. Reich-Ranicki takšno razlago zavrača in pravi, da člani visokega sodišča pač niso vedeli, kaj je bistvo svobodnega literarnega ustvarjanja, in jim zato marsikaj oprošča, ne more jim pa odpustiti pomanjkanje smisla za logiko.

Hamburški škandal okoli knjige „Mephisto“ se sedaj po Nemčiji usločuje v pozivanje vseh pisateljskih združenj in organizacij, da naj takoj sprejmejo primerne protestne ukrepe proti rabsodbi v Hamburgu, kajti še je čas. Založba se bo proti sodbi pritožila na vrhovno zvezno sodišče v Bonnu in če bo javno mnenje dovolj obveščeno o vsebini zadeve, potem si Reich-Ranicki obeta, da bo zbrisan madež z obličja nemške justice.

Ulbrichtova komunistična Vzhodna Nemčija tudi ni mogla zaostati za takimi in podobnimi dogodki. Tudi v vzhodnem Berlinu imajo Akademijo znanosti in umetnosti, kjer so — podobno kakor v Ljubljani — zbrani članstva vredni in nevredni „ustvarjavi“ sodobnosti. Med vrednimi je bil oz. je še Havemann, priznan strokovnjak za matematične vede. Za seboj ima sloves pripadnosti h komunizmu še iz mladosti in je bil med aktivnimi člani odporniškega gibanja proti Hitlerju med vojno, kolikor ga je pač bilo. Pač pa je tudi v komunizmu hodil svoja pota in po Stalinovi smrti povsod zagovarjal in terjal popolno odpravo metod in terorja, ki je bil znan pod imenom stalinizem. Ulbrichtovi vladi so postali njegovi nastopi nevshečni, proti njemu pripravljajo proces, poprej pa bi vlada želela njegovo izključitev iz Akademije. Tam pa je po Ulbrichtovi odločitvi že dolgo vrsto let predsednik Hartke, ki je bil pod Hitlerjevim režimom nacistični „Blockleiter“ in funkcionar v NSDAP. Proti Havemannu je odkril „zločin“ znanstvene špionaže in že sklical posebno skupščino vseh članov Akademije, kjer bi ga izključili. Toda Havemann je predsedniku Hartkeju in vsem članom poslal pismo, kjer terja javno razpravo in pravico obrambe pred celo skupščino. Seveda tega verjetno ne bo dosegel, toda pismo je iztihnopol v zahodnonemške liste — in tako ima tudi Vzhodna Nemčija akademski in literarni škandal, mnogo bolj nevaren kot je pa oni v Hamburgu; gre za Havemannovo usodo; obe aferi pa sta na isti ravni, ko vsemogočna oblast političnih monopolnikov posega in ruši svobodo ustvarjanja in vesti znanstvenikom in umetnikom.

Problem pa ni doma samo na vzhodu; ohranja se še marsikje in pri tem na žalost ni meja med onimi, ki živijo onstran ali tostran železne zavese.

R. J.

in razdelitev našega narodnega ozemlja. Toda za atentat avtor ne najde besedi moralne kritike, niti s stališča kršanske etike... Toda zbudlo me je še bolj nekaj drugega. V oddaji je bilo med drugim rečeno, da so zahodne sile „ustanovile“ Albanijo zato, da bi odrezala Srbijo od morja. To pomeni, da si je Srbija priznavala pravico polastiti se ozemlja tujega naroda in mu odvzeti neodvisnost... Toda ali tisti, ki je priprav-

ljal to oddajo, ne prizna albanskemu narodu pravice do obstoja in do lastne države? In iz kakih razlogov? Morda zato, ker so Albanci majhen narod, ki bi moral izginiti na ljubo večjemu sosednemu narodu? Radio Trst A bi moral biti bolj pozoren na sodobno presojo zgodovine in naj bi poudarjal načelo, „da imajo vsi evropski narodi pravico do svobode in neodvisnosti in da je le tako mogoče graditi novo Evropo.“

SMRT VELIKE GOSPE RUSKE POEZIJE

Velika gospa ruske poezije Ana Ahmatova je umrla 5. marca v Moskvi. V zadnji zbirki svojih pesmi, ki je izšla 1961 v Moskvi, je sama v kratkem predgovoru orisala svoje življenje. Rodila se je blizu Odese 1888. Svoje prve pesmi je napisala, ko ji je bilo enajst let. Z dvaindvajsetimi leti se je v Petrogradu pridružila umetnostni smeri akmeistov, poročila se je z voditeljem te skupine, Gumilevom. Prva zbirka „Večer“ (1912), ji je že zagotovila mesto v ruski poeziji. Njen zakon ni bil srečen. Revolucija je ni pritegnila. Moža Gumileva so ji 1918 kot protirevolucionarja ubili. Tedaj je v zamejstvu priobčila zbirko „Anno Domini MCMXXI“. Zaposlitev si je našla v arheoloških raziskavah. Seveda ni nehala pesniti, toda ker je bila oznamovana za dekadentnega pesnika, je pisala „za predal“. Šele po dvajsetih letih je mogla 1940 objaviti pesmi iz let 1924-1938. Knjižica je bila takoj razprodana. V začetku vojne je ostala v Leningradu in preživljala trpljenje blokade, potem je bila evakuirana v Taškent. Upanje na boljše dni 1945 se je tudi njej kmalu razblinilo. V zloglasnih dekretih, ki jih je podpisal Ždanov 1946, je bila Ahmatova imenoma napadena, ker „je ostala zvesta buržoazni dekadenci in aristokratskemu esteticizmu“. Bila je izključena iz Zveze pisateljev, sina pa so ji poslali v koncentracijsko taborišče. V pretresljivem poemu „Requiem“ je izlila bolečino mater in žena, ki v vrstah čakajo na dovoljenje za obisk svojih dragih. Vse te preizkušnje so jo globoko zaznamovale. Po XX. kongresu je bila rehabilitirana, spet so ji tiskali pesmi, zlasti 1959 in 1961. Mladi generaciji je poleg Pasternaka postala vzgled. Ob petinšestdesetletnici se je celo časopisje poklonilo njenemu talentu. Toda bila je že bolna, utrujena zaradi tolikih udarcev, toda vedno plenenito vzvišena. Leta 1964 je obiskala London. Tedaj ji je bil podeljen oksfordski doktorat honoris causa. Pot v Pariz pa je morala že odpovedati. V svoji avtobiografiji nedolgo omenja svoje trpljenje. Izpoveduje pa svojo srečo, da je živela med svojim ljudstvom v dobi, ki je prepolna dram. Pavstovski v nekrologu v „Literaturni Gazeti“ po pravici trdi, da je Ahmatova bila ne samo velika poetinja, temveč tudi velika kot človek. A. T. Tvardovski urednik revije „Novy Mir“, ji je v tej reviji ob smrti zapisal, da je Ahmatova bila največja ruska pesnikinja. V testamentu je izrazila željo, da bo pokopana po obredu ruske pravoslavne cerkve. Zato so se pogrebni obredi na dan pokopa 12. marca opravili v kripti leningrajske katedrale sv. Nikolaja. Potem so prepeljali Ahmatovo v Dom pisateljev, kjer so se vršile civilne ceremonije. Pokopana je na grobišču v Komarovu pri Leningradu.

— Moskovska akademija znanosti in umetnosti je prevzela zelo težko nalogo izdati za petdeseto obletnico oktobrske revolucije, ki bo leta 1967, popolno zgodovino Sovjetske zveze. Takoj so napravili načrt in bo enciklopedija sovjetske zgodovine obsegala dvajset debelih knjig, izdelalo pa jo bo 270 zgodovinarjev. Avtorji so prejeli naročilo, da morajo zabrisati vse, kar sta storila Stalin in Hruščev, pri tem pa se držati načela: „Vsaki politični osebnosti morajo odrediti pomen, kakor so ga zaslužili.“

— Friedrich Duerenmatt je napisal novo dramsko delo „Meteor“ in sta bili prvi izvedbi v Nemčiji v Hamburgu in Muenchenu, kjer je uprizoritev pripravilo komorno gledališče.

— Koelnski komponist Maurizio Kagel, 33 let star, je prejel Kusevskijevo nagrado, ki jo podeljuje kongresna knjižnica v Washingtonu. Udeleženci natečaja so morali predložiti simfonično delo. Doslej najslavnejša nagradjenca sta bila Stravinski in Hindemith.

— Tenor Karel Cossuta (Košuta), ki je dolgo vrsto nastopal v operi Colon v Buenos Airesu, je končal gostovanje po operah Združenih držav in je gostoval tudi na operi v Madridu. Pred kratkim je gostoval na operi v Montecarlui, kjer je žel velik uspeh v Tosci.

— Lani je v oktobru tudi UNESCO slovesno proslavilo Dantejev jubilej; prireditve je bila v Parizu in je v imenu ruskih književnikov govoril pisatelj Ilija Ehrenburg. Povedal je marsikaj v času, ko še ni bilo podatkov o kakem procesu proti Sinjavskemu in Danijelu, kjer je v letu 1966 morala svobodna umetniška misel za enkrat podleči najbolj umazani politični podlosti. Ehrenburg se prištevja med pripadnike „odjuge“ po smrti Stalina, toda izgleda, da jo bodo sedaj zadušili. O Danteju pa je med drugim izjavil: „Brezštevilo razlage, stare in nove spore, sem omenil zgolj zato, da bi mogel o Danteju lažje govoriti ne kot specialist, marveč kot pisatelj in zdajšnji bravec. Ali je res potrebno reči, da me Dante privlači kot pesnik, ali samo kot pesnik... ne, pač pa beremo Danteja, ker verujemo v moč, življenjskost poezije, in čeravno so Dantejeva spoznanja zastarela, njegova čustva — izražena v skladu z zakoni umetnosti — živijo, plantijo, žgejo... Najrazličnejši pesniki so pisali o poetičnosti Komedije. Dante je dvomil o tem, da bi bilo mogoče prevajati njegove verze in navsezadnje je imel prav. Naš pesnik Lovzinski ga je prevajal, vendar njegov prevod ni besed magija, temveč le prevod o tej magiji. Zato ni nenavadno, da je Dante najbolj prevzel našo pesnico Ano Ahmatovo in pesnika Josipa Mandelstama, ki sta ga brala v izvirniku. Vsaka generacija ima svojo usodo in vsaka po svoje prebira Komedijo. Reči moram, da se mi v delu velikega Florentinca zdi za nas, iz leta 1965, najbolj bistveno to, da ustreza našim popotovanjem skozi pekel, vice in nebesa... Dante je bil humanist in realist, zlasti pa velik pesnik, ki je presegel tako krščanske dogme kot poenostavljeno realistično koncepcijo... Dante ni blodil le po ulicah italijanskih mest, temveč tudi v podzemskem svetu nemirnih čustev... V moji domovini zelo cenijo Danteja, naklade prevodov nenehno naraščajo in Komedijo bere ne le tisti, ki ga zanima zgodovina, temveč ga bereo ravno ljubitelji poezije, te stare umetnosti, ki je ni mogoče logično analizirati. Komedija se konča z znanim verzom: „Ljubezen, ki gibalo soncu je in zvezdam...“ Vsak otrok dandanašnji ve, da je bil Dante v zmoti, ker je mislil, da sonce in druge zvezde krožijo okrog zemlje, toda sleherni sodobnik z trdnostjo ve, če je v njem le trohica človečnosti, da je imel Dante prav: ljubezen usmerja sonce in zvezde in je danes res: „Poezija zmaga.“ In v tem smislu je danes ruski literarni svet slavil Dantejev jubilej.

— BRUC, glasilo Kluba študentov Prekmurja, ki izhaja v Murski Soboti, je 6. marca 1966 v zvezi z interpelacijo v „jugoparlamentu“ o jeziku novih bankovcev prinesel tale sonet:

Al' prav se piše d i n a r al dinar,
se Zvezna skupština kot taka
sprašuje za petdesetaka,
za nov'ga, ne za star' kovinar.

Po pameti je naša sodba taka:
Ko v Srbiji denar so naredili,
na severne so brate pozabili
in to zavestno, ni bl'a to napaka.

Ker so Slovenija c'lo zapisali,
nam s tem enakost dokazali,
obhaja taka misel nas Slovence:

vsaj javno mogli bi odgovoriti,
ne pismeni odgovor obljubiti
mu, ki zastopa nas "Slovence".

(Op. urednika: Razprto tiskane besede so v "originalu" v cirilici.)

— Nemška gledališka družba je pred kratkim objavila statistiko del, izvajanih na nemških odrih v Nemčiji, Avstriji in nemškem delu Švice. Še vedno je na čelu Verdi z 2268 uprizoritvami in mu sledi Mozart s 1918 predstavami, Lortzing jih je imel 769, Wagner 652 in Richard Strauss 645. Izmed živčnih komponistov jih je imel največ Orff (200 predstav), in med operetnimi komponisti je na prvem mestu Johann Strauss s 1513 predstavami; sledijo Lehar (1353), Offenbach (977), Kalman (848) in bolj zadaj sta Millocker ter von Soupe.

— Mednarodna zveza literarnih raziskovavcev je začela izdajati skupno revijo „Arcadia“ in je njena založnica založba Walter de Gruyter in Co. v Berlinu. Uredniški odbor sestavljajo: Erik Lundung (Aarhus), Oscar Seidlin (Columbia, Ohio), Roger Bauer (Saarbruen — Strasburg), glavni urednik pa je Horst Ruediger (Bonn). Letno bodo izšli trije zvezki in prispevki bodo mogli biti napisani v nemškem, francoskem ali angleškem jeziku. Glavna sotrudnika prvega zvezka sta Bernhard Blume (Harvard) in Fritz Schalk (Koeln).

— Offenbachova opera „Hoffmannove pripovedke“ je po vsem svetu zelo popularna. Pred kratkim so v bavarski državni biblioteki v Muenchenu odkrili prvi rokopis kompozicije in sicer je bil napisan za klavir v letu 1881, dočim je bila prva izvedba opere v letu 1887. Vendar so med zamislili, kakor je kaže rokopis za klavir ter poznejša izgotovitve, velike razlike in se je vodstvo Gaertner gledališča v Muenchenu odločilo uprizoriti predelano opero po prvem rokopisu, to je po prvi zamisli.

— Proti razsodbi v Moskvi, kjer je sodišče obsodilo pisatelja Sinjavskega na sedem let zapore, njegovega tovariša Danijela pa na pet let, ker sta objavila svoje rokopise pod izmišljenim imenom v Parizu in drugod, je zelo ostro protestiral francoski pisatelj Louis Aragon. Kot član centralnega komiteja francoske partije je predlagal resolucijo, ki je bila sprejeta in je tako francoska komunistična partija izrekla obsodbo moskovskih dejanj tik pred novim kongresom sovjetske kom. partije, ki se je začel dne 20. marca v Moskvi. „Tass“ je resolucijo objavil, toda zelo okrnjeno in so zato v Parizu člani CK partije zelo zaskrbljeni.

Med knjižnimi novostmi slovenskih založb nas pač najbolj zanimajo izvirna dela. Tako je Drago Novak pri Pomurski založbi izdal delo: *Prlekija v narodnoosvobodilni borbi*. Avtor pravi v uvodu, da s tem delom še ni izrekel dokončne sodbe o razvoju in deležu Prlekije med revolucijo. Knjiga obsega 33 poglavij in je na koncu podan pregled virov. Pri založbi Borec je Nada Gabrovič izdala noveli pod naslovom: *Seženj do neba*. V prvi opisu epizodo iz revolucije in sicer spopad med dvema partizanoma, od katerih je bil eden izdajavec. Kritika navaja, da je zgodba sugestivno napisana in je zlasti psihološka analiza privedena do jasnih zaključkov. Prepletajo se motivi dvoma, nezanesljivosti, tesnobe, prežavosti, sumničenja in strahu. Državna založba je izdala Bibliografijo svojih izdaj od leta 1945-1965. V preteklem dvajsetletju je izdala približno 3000 del, vendar številka ni točna, ker je založba izdala mnogo več, pa urednikom material ni bil ves na razpolago. Sestavil jo je Jože Munda. Pesnica Ada Škerl je pri založbi Lipa izdala pesniško zbirko *Obledele pasteli*. To je njena druga zbirka, prva je imela naslov *Sonce v srcu*. Prvi del nove zbirke prinaša izbor meditativnih utrinkov s potovanja po Grčiji, drugi del pa je pretresljiva ljubezenska odpoved žene, ki je zavrgla ljubezenske utvare, ker „z oči so zdrsnile mi svetle sanje“; tretji del je uglasen na mračne akorde minevanja, trpljenja, razočaranja. Slovenska akademija znanosti in umetnosti je izdala Arheološki vestnik, letnik XV-XVI, ki obsega 404 strani. V prvem delu so zbrani referati arheologov Fr. Osoleta, St. Gabrovca, P. Petruja in Jožeta Kastelica, v drugem pa je poročilo o VI. kongresu arheologov iz Jugoslavije, ki je bil leta 1963 v Ljubljani. Vasili Melik je pri Slovenski Matici izdal delo: *Volitve na Slovenskem 1861-1918*. Knjiga obsega 440 strani. Zbral je gradivo po vseh virih, tudi dunajskih in še po raznih krajevnih listinah. Delo je izpolnilo veliko vrzel v naši politični književnosti. Nada Kraigher je pri Mladinski založbi izdala delo *Nina na Cejlonu*, kjer mladini pripoveduje popotno povest s potovanja na Cejlon. SAZU je izdala Trgovina slovenskega zaledja s primorskimi mesti od 13. do konca 16. stoletja. Kot 77. knjiga zbirke „Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev“ je Državna založba izdala Simona Jenka *Zbrano delo - II. knjiga*. Uredil jo je France Bernik. Slovenska Matica je izdala zbornik razprav in esejev: *William Shakespeare pri Slovencih*. Uredil ga je France Koblar. Knjiga je nekoliko zapoznel dodatek k slovenskim proslavam 400-letnice pesnikovega rojstva. Obsega 330 strani in stane 4625 din. Dve tretjini zbornika sta izpolnila France Koblar (Shakespeareov dramski in pesniški slog)

in Dušan Moravec (Slovenska srečanja z velikimi dramatikami od Linharta do Levstika ter do danes).

Dane Debič je pri založbi Borec izdal *Balado o modri svetlobi*. Knjiga opisuje borca iz revolucije, ki se po vojni ne more znajti v novih razmerah.

Med ponatisi izvirnih del je Mohorjeva družba v Celju izdala vnovič III. knjigo Finžgarjevih Izbranih del. Ponatis zajema povest *Sama in slike* iz prve svetovne vojne ter ljudsko igro *Veriga*. Vsa ta dela so nastala med leti 1912 in 1919. Janez Menart se prišteva med popularne pesnike sedanjega rodu. Državna založba je izdala njegovo novo pesniško zbirko „Semafori mladosti“. Mohorjeva družba je ponatisnila tudi IV. knjigo Finžgarjevih Izbranih del. Pri Mladinski knjigi so ponovno izdali Bena Zupančiča roman „Sedmina“. Snov zajema življenje Ljubljane med italijansko okupacijo.

Prevajanje del pa se nadaljuje z enakim dinamičnim ritmom. Cankarjeva založba je izdala svetovnoznano delo pisatelja Pierre La Mure „Moulin rouge“, ki je biografski roman o slikarju Toulouse-Lautrecu. Založba Lipa v Kopru pa je zaključila celotno izdajo romana Sigrid Undsetove „Kristina Lavransova hči“. Vse tri knjige stanejo 6800 dinarjev, obsegajo pa nad 1000 strani.

Pri Pomurski založbi v Murski Soboti je Miško Kranjec izdal drugi del romana „Rdeči gardist“. Prvi del je že izšel in konec leta bo izšel še tretji del celotne trilogije, ki popisuje dogodke v Prekmurju, ko je pokrajina še spadala pod Madžarsko in so jo zajeli valovi komunistične revolucije 1918, ki jo je na Ogrskem vodil Bela Kun. V posebni izjavi je Miško Kranjec razložil časnikarjem, kako je roman nastal, dodal pa je, da se je moral zelo boriti s posledicami težke bolezni. — Državna založba v Ljubljani je izdala Jožetu Šmitu že peto pesniško zbirko, tokrat z naslovom „Lirična postila“. Pesnik je v knjigi zbral najboljše pesmi iz dosedanjih pesniških zbirk in jim dodal nekaj manj znanih in še neobjavljenih. V celoti predstavlja zbirka kritičen izbor skoraj tridesetletnega pesnikovega ustvarjanja.

Cankarjeva založba napoveduje roman Mimi Malenškove „Minuta molka“. Pri isti založbi bo izšla tudi pesniška zbirka Maričke Žnidaršič „Izbrane pesmi“. Radko Polič je zbral svoje memoarne zapise iz časa po letu 1945 z naslovom „Včeraj in jutri“. Knjiga bo izšla pri Cankarjevi založbi; kot pravi založba, je pri avtorju snovna vsebina najbolj privlačna. Knjiga niso spomini v klasičnem pomenu besede, kjer je poudarek na eksaktnosti in pomembnosti dogodkov. Avtorjevo pripovedovanje je tekoče, kramljajoče in neutrudljivo. Fabuliranje je oprto na realna dejstva.

„koeksistenco“ s prežirom vsega, kar se na polju slovenske kulture ustvarja v emigraciji. In vendar bodo koeksistenci emigrantje „še naprej hvalili, kako so doma širokogrudni...“)

— Jože Kastelic, bivši sodelavec Dom in sveta, je napisal kritično poročilo o Gradnikovem prevodu Dantejevih *Vic* (Sodobnost, XIII, 12). Trudi se biti čimbolj izčrpen in zato tudi navaja prevode Tineta Debeljaka in Josipa Debevca, Re-

sov zbornik o Danteju iz leta 1921 pa nazivlje naravnost odlično delo. Obžaluje pa, da je Pekel izšel v založbi Mladinske knjige, Vice pa pri Cankarjevi založbi. Potem ko citira Friderika Engelsa o grandiozni pojavi Dantejevi na meji dveh dob, ugotavlja: „Misleč na klasično sintezo antike, srednjega veka in humanizma, na univerzalnem filozofije in humanitete, spoznanja in morale v Božanski komediji moramo reči, da pravzaprav ne razumemo, kako da Dantejev poem ni mogel in ne more iziti v slovenski izdaji kot celota. Debevčev prevod je zakopan v letnikih Doma in sveta od 1910 do 1925; od Gradnikovega dela izide en del v Kondorju, drugi v Beli krizantemi; tretji obleži v predalu — menda vendar ne bodo morali na knjigo čakati, podobno resigniranim Dantejevim dušam v vicah, vse do sedemstoletnice pesnikove smrti, ki jo bodo znanamci, upajmo, še slavili, a šele leta 2021.“

— 1. marca je slavil osemdesetletnico rojstva Oskar Kokoschka, „srednjeevropski Picasso“, kot ga naziva rektor hamburške umetnostne akademije Carl Georg Heise. Člankarji so po listih ugotavljali zlasti posebnost, da je slikar danes še vedno tako čil, kakor je bil pred desetletji in je njegova največja posebnost, da se v tej starosti ne meni za svoja leta in še manj za slavo, ki si jo je nakopal. Njegov vpliv je bil zaznat zlasti v dobi ekspresionizma, ki je imel v njem poleg Hermana Bahra ugledno središče in žarišče na Dunaju.

— Pablo Picasso ne odneha v užaljenosti nad tem, kako so leta 1960 v Moskvi sprejeli dela njegovega prijatelja Ferdinanda Legera, ker se je ob otvoritvi razstave Hruščev na ves glas krohotal, ko mu je francoski poslanik skušal razložiti smisel umetnin. Odgovoril je s svojim kritičnim mnenjem: „Veste, te slike je naslikal osel s svojim repom.“ Ko so potem izvedeli, kako je bil Picasso užaljen, so mu leta 1961 za tolažbo podelili Leninovo nagrado za mir, toda Picasso je ni „mogel“ sprejeti, ker ga sovjetski odposlanci niso „našli“ doma. Sredi februarja 1966 se je sovjetski ambasador v Parizu Valerijan Zorin, ki je 1948 kot Stalinov odposlanec v Pragi organiziral komunistični puč in izgnal Beneša, osebno podal v Cannes in pozvonil v Picassovi vili, da bi mu vendarle izročil nagrado iz leta 1961. Tod Picasso je pri zadnjih vratih pobegnil, nakar so Zorinu dejali, da je Picasso pravkar odpotoval „na deželo“...

— Državna založba v Ljubljani bo v letu 1966 izdala v zbirki Kiosk 11 knjig v žepni obliki in sicer dela Flaubert: Tri povesti; Turgenjev: Pomladne vode; Prevost: Manon Lescaut; Hašek: Roman o Dobrem vojaku švejk; Ivan Cankar: Podoba iz sanj; Vladimir Levstik: Hilarij Pernat; Miran Jarc: Novo mesto; Faulkner: Motive prahu; Sartre: Besede (vsekakor zanimivo, ker velja delo za težko branje); Magda Szoba: Srna in delo črnogorskega pisatelja Miodraga Bulatovića (listi so ga še nedavno obtoževali, da je „krivoverec“); Rdeči petelin leti v nebo. Urednik zbirke Kiosk izjavlja v vabilu za naročbo, da želi nuditi čim več pestrega in kvalitetnega berila.

— Univerza v Zadru je organizirala simpozij čeških in jugoslovanskih filozofov. Tema: „Marksizem in dialektika“. Sklenili so taka srečanja nadaljevati in bo prihodnje leto v Pragi.

— PEN klub pisateljev Zahodne Nemčije je poslal protestno brzojavko v Moskvo zaradi obsodbe Sinjavskega in Danijela. Protest terja: izpustite oba pisatelja takoj na svobodo.

— Ljubljana ima dve galeriji, kjer so zbrana dela naših umetnikov. Akademski slikar Božidar Kramolc je eni od teh galerij iz Kanade poslal v dar nekaj svojih del pa mu jih je vodstvo galerije vrnilo. (Tako v Ljubljani razumevajo

Mednarodna politika postaja last vsega človeštva; vsa ka narodna in socialna skupina mora danes znati v njej izpolniti svojo nalogo do skrajnosti in gesla, najbolj vzvišena ali najbolj surova vdirajo v naše domove in terjajo sproti naš vsakdanji, celotni odgovor. Doba fevdalizma je mednarodni politiki odmerjala pomen in veljavo po svojih vatlih; meddržavne posle so najprej opravljali cesarji in kralji po svojih zasebnih krožkih — nazivali so jih „conseils secrets du roi — kraljeve skrivnosti“ — in počasi, skozi stoletja, tja do francoske revolucije so se nastajajoči novi sloji narodov smeli potegovati za besedo tudi pri vodstvu mednarodne politike. Toda diplomacija je še dolga desetletja ostala zaprta za udeležbo ljudskih množic — o diplomaciji kot posebni zvrsti politične umetnosti se je začelo govoriti razmeroma zelo pozno in je prvi diplomatski spis napisal grof Herberstein ob svojem potovanju kot ambasador v Moskvo — in zanj navajajo, da je bil njegov rojstni grad na Slovenskem.

Če se je meddržavni pravni red razmeroma naglo razdelil na „droit des gens - pravo med občestvenimi skupnostmi“ in na „droit international - mednarodno pravo“, pa se je delitev politike na dvojce po teh vidikih izdelala še mnogo kasneje. Svet je bil še pred dobrim desetletjem izredno obsežen in velik in poznavanje razmer po vseh kontinentih je terjalo izredno veliko kupo znanja in zanimanja; sedaj se pa v času, ko se človek trga od zemeljskega planeta in sili v stratosfero, odkrivajo nove možnosti in celo dolžnosti, ko človek ne sme in ne more ostati ob strani: novi občan zemeljskega planeta postaja v vseh ozirih občestveno bitje in kar je danes zanj najbolj veličastno in tudi usodno, je dejstvo, da postaja vsak zemljan v vedno večji meri odgovoren za sleherni dogodek ali preobrat ne samo v okviru lastne skupnosti, ampak po vsem sedanjem svetu. Mednarodna politika je že skupek skupno izdelanih zakonikov in dogovorov o vodstvu sveta, politika občestvenosti pa je tudi že segla mnogo višje in je v njej vsak zemljan udeležen ne samo po vezeh (ki jih še ni), ampak po tistem, kar se pa zares sproti uveljavlja v najglobljem svetišču njegove notranjosti. Brez ozira na konfesije je človek v svoji vesti že zadrnjen v vsem skupen voz pravice in dolžnosti, ki jih mora z zavzetostjo, podobno religiozni, vedno in sproti reševati, pa naj se tega zaveda ali ne!

VSAKA DOBA — SVOJ OBRAZ

Tekma med obojim, mednarodnim in občestvenim, se ni začela šele v našem času. Njene korenine segajo daleč nazaj; v začetek reformacije sredi šestnajstega stoletja, nakar so se začeli pod vplivom renesanse oznanjati novi pogledi osebnostne udeležbe v celotnem dogajanju. Borba se je razvijala kruto in s silnimi porodnimi težavami; reformatorji so sprožili nove tokove in ideje, a so se jim potem sami pogosto postavljali nasproti kot največja ovira (Luter in kmečko uporniško gibanje). Francoska revolucija je baje prinesla zmago meščanstva nad fevdalizmom, toda njene občestvene ideje so prejele pravo vsebino šele v dobi romantike in sicer točno šestdeset let po njenem izbruhu, ko so v letu 1848 pesniki romantike zajeli prvi občestveni program združevanja med narodi. Evropi so postavljali program o njeni združitvi: Lamartine, Hugo, Herder, Mazzini — in tudi naš Prešeren v „Zdravici“ — so že oznanjali evropsko unijo.

Čustveni zagon romantikov je bil iskren, toda prešibak in ga je naslednje gibanje evropskih pozitivistov oropalo slehernih sledov posvečenosti in je občestveno gibanje res bilo na tem, da podleže plehkemu naturalističnemu zagovarjanju tezo o vplivu ambienta na človeško mednarodno snovanje in delovanje. Vpliv pozitivističnih intelektualcev se je v vodstvu mednarodne politike res večal; nastajali so pod vplivom mirovnih kongresov v Haagu konec devetnajstega stoletja že veliki traktati o mednarodnem pravu. Nad čustvenim in pristnim v snovanju pesnikov romantike se je začela širiti nova doba, ko je čustvo podleglo razumu — občestvena miselnost se je morala umikati zmagonosnemu pohodu znanosti, še enkrat se je v rokah pozitivistov pojavila v vsem ognju „La Déesse Raison — boginja Razum“, da je potem podlegla marksizmu, najkrutejši obliki vsega, kar je potem izvotlilo idejo o evropski in svetovni občestvenosti.

Izgledalo je, da je človek v imenu človeštva bitko za duhovno, idejno vsebino občestvenosti — izgubil.

GLOBINE IDEJ NI MOČ IZČRPATI

Ko se je na temeljih znatvenega zmagoslavja ustvarjala doba, ko bi človek s posegom izven zemeljskega poleta mogel najti pogoje za novo, polno blagostanje obetajoče in uživajoče človeštvo in bi na zemlji moglo živeti sedem milijard ljudi, ne pa samo tri, se je kot iskra pod pepelom porušeni pretekli kultur in civilizacij spet dvignila ideja — stara kot je staro vse stvarstvo — a večno mlada, ker je res resnična zgodba o njenem neprestanem rojevanju, v novi lepoti in zmagoslavju — pisateljevo pero je kriknilo v svet zgodbo o laži in slepariji. Tam, kjer se pripravljajo najmodernejši templji človeškega umevanja za posest vsega vesolja in še čez, ker se vesolje neprestano širi, se je dvojce skromnih in ponižnih postav: kritika Sinjavskega in pisatelja Danijela odločilo za žrtvovanje, kakor so se za „smešne in popolnoma nove ideje“ žrtvovali nekoč mučenci na pragu naše kulture in civilizacije.

Ker v Moskvi njuni spisi niso mogli iziti, sta jih najprej izdala v Parizu; ker se o vseh skrivnostih še ne more govoriti z zadostno mero spoznanja in izdelanosti, sta se zatekla v fantastičnost — obrnila sta hrbet zgradbam „znanosti“ in v obliki pravih nakazal vizionarno podobo novega sveta. Če se kolosom znanosti podeljujejo bučne nagrade pri Nobelu, pa se prav ti potem z velikim strahom izogibajo mislecem, ki onstran oboda tehnike ali sistemov že vidijo nove zarje za bodočega svobodnega občana svobodnega vesolja. In neredko se pri tem dogaja, da mislec-pesnik v vsej svoji skromnosti ali odtegnjenosti že nastopa kot posestnik in dedič novega sproščenega kraljestva duha in misli. Ne boji se, da se bo nanj izlila obsodba vse-mogočnega dialektičnega sveta!

Zavest občestvenosti, vesoljnosti je že daleč pred ogabno izgledajočimi kalupi kolektivizma — tisti, ki so v njegovem imenu odleteli izven planeta na zavojevanje vesolja, so bitko že izgubili; vsebina vesolja je že v človeku — ideja in njeno iskanje vsebine sega z njej lastnimi dejanji že daleč prednje — svet misli in duha je že blizu himni o nujni in neizogibni zmagi svobode v človeku — njegov svet v občestvenosti že zmaguje, ko se drugi še lovijo za njegove meje, dasi vedo tudi oni, da vesolju ni nikjer konca.

DVOJNI OBRAZ SAMO ENEGA SVETA

Ko bomo poslej v tej rubriki spremljali *kroniko mednarodnih dogodkov* po njihovi izmeri na vseh kontinentih, jim bomo vsebino in pomen skušali luščiti pod temi vidiki. Stari rimski bog vojskovanja Janus je imel dva obraza — eden je zrl naprej in drugi nazaj: po letu 1945 ni na vsem svetu dejansko potekel niti en dan, da ne bi na tem ali onem kontinentu bobnelo orožje in se dvigali plameni. Borba narodov kot skupnosti enega in istega vesolja gre naprej in motili so se tisti, ki so mislili, da so z zgradbami zgolj mednarodne politike ujeli kroženje sveta v svoje ojnice. Najbolj kruto se svet razvija ravno tam, kjer se kolektivizem lovi za prividi svoje dialektike in se zaradi v bistvu na smrt obsojenih uspehov zama zvrta človeštvo kot nosivec nove bodočnosti vesolja. Drobne, plašne duše — tudi nekatere pesniške — se njegovi problematiki približujejo s prijemi mistične zagledanosti in jih pri tem nič ne plašijo resnično grozni dogodki kot so moskovski zločini nad človeško mislijo in svobodo duše, kakor se je dokazalo ob moskovskem procesu proti Sinjavskemu in Danijelu; moderno, radikalno pojmovanje občestvenosti skrunijo s povezovanjem v blagodne privede o koeksistenci.

Kar je človeško, je obsojeno, da nosi dvojni obraz — svet pa je samo eden in vedno isti — in prava občestvenost koraka naprej z isto zavestjo tveganosti, trpljenja — pa tudi lepote in zanosa, kakor ga je prebogato polna vsebina božjega stvarstva — za nazaj in naprej!

Neizmerno je bogastvo idej in dejanj za posvečevanje občestvenega, vesoljnega sveta. Kolektivizem je preubog za tekmo z njim!